

DOI: 10.7596/taksad.v7i1.1396

Citation: Düzenli, T., Mumcu, S., & Tarakci Eren, E. (2018). Peyzaj Mimarlığında Heykel Kullanımı: Trabzon Kenti Örneği. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 553-564.
doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1396>

Peyzaj Mimarlığında Heykel Kullanımı: Trabzon Kenti Örneği

Monument Usage in Landscape Architecture: Example of Trabzon City

Tuğba Düzenli¹, Sema Mumcu², Emine Tarakçı Eren³

Abstract

Monuments play a key role in the formation of a common memory and community consciousness by symbolizing important events or situations in the lives of people and societies and establish diverse dialogues with their surroundings in this context. The monument-art works to be placed in open spaces are important in terms of shaping social life and fulfill functions such as warning and activating society. For this reason, the use of monuments in open spaces is a matter for landscape architects to explore. The aim of the study is to determine the purposes and functions of monuments in urban open spaces. In this context, monuments in the city center of Trabzon are photographed and their usage types are classified. As a result, the monuments in urban open spaces in Trabzon are mostly composed of Atatürk and the persons in the history of the city (Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim, Mimar Sinan Etc.) And secondly the figures and events reflecting the culture of the city (horon/dancing figures, kamancha playing figures, anchovy, Trabzonspor etc.) Finally, it is seen that the expressions (military, martyr, etc.) reflect the national spirit. So in the monuments; it has been determined that the historical, cultural and social characteristics of the city are gaining more importance.

Keywords: Landscape Architecture, Monument, Trabzon.

¹ Asst.Prof. Dr. Department of Landscape Planning and Design, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey. E-mail: tugbaduzenli@gmail.com

² Asst.Prof. Dr Department of Landscape Planning and Design, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey. E-mail: semamumcul@ktu.edu.tr

³ Res. Asst. Department of Landscape Planning and Design, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey. E-mail: eminem_tarakci@hotmail.com

Öz

Toplum ve bireylerin yaşamında yer alan önemli olayları simgeleyen, ortak toplumsal bilinç ve hafıza oluşturan heykeller çevreleriyle ilişki kurarlar. Açık mekanlarda yer alan heykeller, toplumun yaşantısında, sanatsal, estetik, kültürel öneme sahiptir. Bu nedenle heykellerin açık alanlardaki kullanım amaçları peyzaj mimarları için araştırılması gereken bir konudur. Çalışmada amaç kentsel açık mekanlardaki heykellerin kullanım amaçlarını belirlemektir. Bu bağlamda Trabzon kent merkezindeki heykeller fotoğraflanarak kullanım türleri sınıflandırılmıştır. Sonuçta Trabzon'da kentsel açık mekanlardaki heykellerin çoğunlukla kentin kültürünü yansıtan figür ve olaylara (kemençe, horon, hamsi, Trabzonspor, taka vb.), ikinci olarak Atatürk ve kentin tarihinde yer alan kişilere (Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim vb.), ayrıca en son olarak milli ruhu yansıtan ifadeler (asker, şehit vb.) ait olduğu görülmüştür. Yani heykellerde; kente ilişkin tarihi, kültürel ve sosyal özelliklerin ağırlık kazandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj Mimarlığı, Heykel, Trabzon.

GİRİŞ

Heykeller; tarih boyunca farklı biçimlerde ve farklı amaçlara hizmet etmek için açık mekânlarda kullanılmıştır (Yardımcı, 2011). Açık mekânlarda yer aldığı önemli fonksiyonlara hizmet eden heykel, üç boyutlu bir hacim sanatı olarak da tanımlanabilir. Geçmişten günümüze gelen değişimler sonucunda, sadece estetik bir öge olmaktan çıkarak bilgi veren sanatsal ve eğitici öğeler olmuşlardır (Mumcu vd., 2017b). Sanat açısından değerlendirildiğinde, zamanla estetik biçim yaratmanın yanında; mekan oluşturan, çevresel ruha sahip, yapılarla sanatı birleştiren, toplumsal sorunları ifade eden faydalı objelere dönüşmüşlerdir (Ataseven, 2016).

Bir hacim yaratma sanatı olan heykel; etrafındaki toplumu, kendi dünyasını, nesnel olarak ifade etmeyi amaçlar (Memes, 1829). En anlaşılabilir tanımıyla heykel-obje; tasarımcının amacına bağlı olarak belirlediği malzemelerle yarattığı üç boyutlu somut biçimdir (Yılmaz, 1999; Yılmaz, 2006). Mekân içinde üç boyutlu estetik biçimler yaratarak, farklı açılardan farklı görünüm sunar. Biçim ile mekân sanatsal ve estetik bakış açısıyla ilişkilendirilir (Bulat, 2007; Bulat, 2014). Sanatçı-tasarımcı fikir ve hislerini, üç boyutlu biçimler kullanarak görselleştirir ve yapıtlarını üç boyutlu somut malzemelerle yaratır (Baraski, 1964; Bulat ve Bulat, 2016).

Heykeller, savaş gibi yıpratıcı olayların ardından "zamana ve kötü koşullara meydana okuyan" aynı zamanda "topluma olayları hatırlatmak, toplumsal duyguları ifade ederek görünür bir sembol yaratmak" için hatırlatıcı olarak da hizmet veren öğelerdir. Her heykelin kendine özgü hikayesi vardır. Toplumsal-ulusal bir anlama sahip ya da Hobsbawm'un (1990) tanımıyla geleneksel anlam içeren heykeller ilginç bir biçimde farklı anlamlar taşırlar. Farklı heykeller, toplumun ve bireyin kendisiyle nasıl ilgili olduğu konusunda farklı vizyonlar üretir. Bu farklılıklar heykellerin farklı tasarım seçeneklerinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, büyük ölçekli heykeller, ulusun, hayattan daha büyük bir imge oluşturması anlamını taşıyabilir. Daha küçük ölçekli heykellerin, bireylerin oluşturduğu bir görüşü işaret etme olasılıkları daha yüksektir. Heykellerdeki farklı tasarım tercihleri bir dizi farklı toplumsal anlamı yansıtır olduğundan, heykellerin incelenmesi toplumun farklılıklarını ortaya koymak açısından önemlidir.

Heykel, bazen bir zafer ya da bir kahraman kutlaması gibi yaşamı onaylayan bir anma ile ilişkilendirilirken, bazen ölümün anısına bağlıdır ve yas sürecinin parçası olarak düşünülür. "Heykel" sözcüğü, anımsatmak anlamına gelen Latince monreden türemiştir; Bu nedenle heykel bir "hatırlatıcılık" olarak da yorumlanabilir. "Memorial" kelimesi, "hafızanın" sıfat formudur. Bu kökler geçmişi hatırlama şeklimize atıfta

bulunmaktadır. Heykel, aksi halde unutulmaya devam edecek olan temsili, olayları veya hikayeleri aklına getiren nesnelere ifade eder. Heykel belleğin fiziksel bir uzantısı olarak işlev görür. Heykelin toplumsal söylemin bir parçası olarak işlev görebilmesi için, topluluğun bir parçasını oluşturan bireyleri ifade edebilmelidir. Dolayısıyla heykelde temsil edilen konu, değerler, olaylar, insanlar, toplumu ifade ettiğinden anlamlı ve önemlidir.

Birey kendini toplumun bir parçası olarak görür. Heykeller, bireyi topluma bağlayan çeşitli mekanizmalardandır, çünkü heykeller hem birey hem de toplum arasındaki ilişkiyi güçlendiren ve ilham veren ikili bir role sahiptir. Ve farklı heykeller, bu ilişkinin doğasını temsil ettikleri şekilde değişebilir, ancak böyle bir ilişkinin varlığını iddia etmek, yine de, bir heykelin toplumsal olmasını sağlayan şeylerin ayrılmaz bir parçasıdır (Young, 1989).

Bununla birlikte, bir heykel bize sadece bir şey hatırlatmaz; toplum için önemli gördüğü şeyleri hatırlatır. Heykeller, belirli olayları veya hafızaya alacakları kişileri seçerek "gerçek olayların anlatımını, deneyimlerin sırasını belirleyip onları sonraki kuşaklar için yorumlamayı" hedefler (Ivy, 2002). Heykel, toplumsal olarak önemli geçmiş hatırlatan bir unsur olarak kullanılır, toplumsal değerlerin iletişimi için bir araç olarak görev yapar.

Birçok heykel, kuşaklara sunulmak için hatta sonsuza dek sürecek şekilde inşa edildiğinden, hatırlattıkları olaylar, olayı yaşamayan insanlar tarafından görülür. Böylece hatırlattığı deneyimi yaşamamış olmasına rağmen, bu olayın toplum için önemli olduğu izleyicisine öğretilmiş olur. Buna ek olarak, bir heykel, kişinin belirli bir olayı nasıl hatırlaması gerektiğini de öğretir. Geçmiş belirli bir yorum ve açıklama ile temsil eden heykel bir hafıza aracıdır. Bir heykelin fiziksel olarak tahrip edilmesi geçmişle ve gelecekle olan bağdaki kopuşu simgeler. Heykel tarafından iletilen toplumun imgesini ve sonsuzluğunu yıkarak geleceğe zarar verir.

Heykelin Kentsel Mekanlarda Kullanımı

“Tarihsel süreci kesin olarak bilinmemesine rağmen insanoğlu, mağara döneminden beri gerek iletişim gerekse büyüsel amaçlı resim, sembol, heykel v.b görsel elemanları kullanmıştır.” (Bazin, 1998).

19.yy’da ulusların ve çağların tanınmış kişilerine ait heykellerinin meydanlara konulması bir devlet vazifesi olarak görülmüş ve heykelin açık alana yayılmasında önemli etkenlerden biri olmuştur. Bu nedenle “sembol” nitelikli heykeller, park ve meydanlarda yer almıştır. Bu heykeller ulus devlet anlayışının yüceltilmesine, iktidarın temsil edilmesine ve toplumun bu amaçla eğitilmesine de hizmet etmiştir. 19.yy’ın sonunda ise heykellerin iktidarın iletişim aracı olarak kullanılması zayıflamaya başlamış, yaratıcı modern heykel anlayışı gelişmiştir. 20.yy’ın ortalarında büyük savaşların, acıların ve zaferlerin yaşanması, 19.yüzyılın sonunda gözden düşen ve biçimsel değişime uğrayan anıt ve anıtsal heykel yapımı için yeniden uygun bir ortam oluşmasına neden olmuştur. Constantin Brancusi, Henry Moore, Barbara Hepworth ve Jean Arp gibi sanatçılar kamusal alanda değişen anıt anlayışı doğrultusunda kendi üslupları ile modernist anıt heykeller üretmişlerdir. 20. Yüzyıldan sonra ise gelişen gerçekçilik anlayışı ile heykeli tanımlamak zorlaşmıştır. Çünkü artık dünyayı betimleyen değil dünyanın kendini ifade eden bir yaklaşım ortaya çıkmıştır (Germaner, 1997). Bu yaklaşımın etkisi ile dünya tasarımcının, sanatçının, heykeltıraşın malzemesi, tuvali; sanatını ortaya koyduğu, söyleminin ve sorunsalının kaynağı, kısacası Germaner’in ifadesiyle sanatçının hâkim olduğu bir alan haline gelmiştir.

Kentlerde heykeller ilk olarak meydanlarda kullanılmıştır. Donatıların ve kullanımların yer aldığı kent merkezleri, mahalle merkezlerinden gelen yaya yollarının, sokakların birleşmesiyle meydanları oluşturur. Yaya bölgesi olarak meydanlar, bütün kent halkının kullanımına açık mekanlardır (Kuntay 1994). Bu gibi yerler peyzajlar, heykeller, anıtlar gibi bileşenleri içerir, bu yerler anma törenlerinin yürütüldüğü, formal ve

informal ulusal kimliğin inşa edildiği yerlerdir. Heykeller kent meydanlarının karakterinde bu nedenle önemli yere sahiptir. Pek çok kent meydanı ve sokak heykelleriyle anılır.

Günümüzde modernleşen kentte sanatın sergilendiği yeni mekânlara konumlandırılmış heykeller bir tür direniştir. Kent yaşamında bireyler ister istemez kentselleşme sisteminin yarattığı yüksek binalarda kaybolmaktadırlar. Bu yüzden kentlerde yaşayan birey aynı zamanda yalnızlaşmıştır. Kentte bireyin özdeşim kurabileceği unsurların en aza indirgenmesi ya da doğrudan yok edilmiş olması karşısında durabilecek en büyük güç sanattır (Çakar, 2014). Bu nedenle kentsel mekânın oluşumunda toplumsal simgeler, estetik değerler ve sanatsal nitelikler çok önemlidir. Heykeller de kentsel mekâna estetik ve sanatsal değer katan, yaşam kalitesini arttıran önemli yapılardır. Ayrıca açık mekânlarda kullanılacak sanatsal öğeler; topluma bilgi vererek, uyararak, hatırlatarak toplumsal yaşamını da etkiler. Heykeller, uygar kentler ve mekânlar yaratma görevini üstlenen plastik objelerdir. Bu objeler farklı malzeme, biçim ve tekniklerle yapılarak kent ile sanat arasındaki bağı kuvvetlendirir (Ergin, 1998; Güç, 2005; Polat vd., 2012).

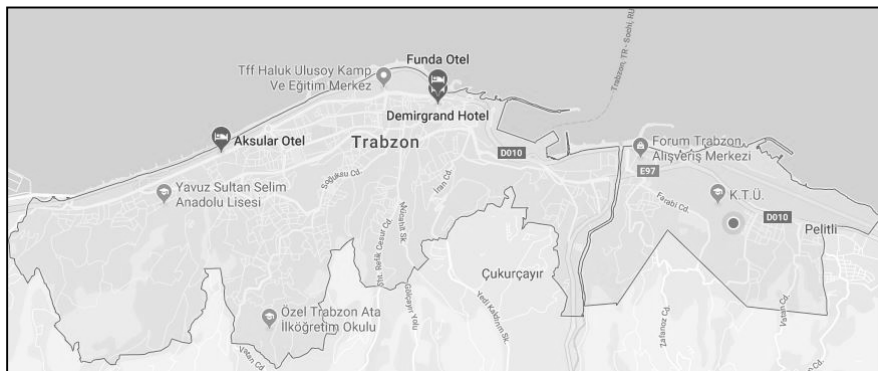
Kentsel açık mekânlarda plastik objeler olarak ortaya çıkan heykeller, kent peyzajını oluşturan diğer elemanlarla (binalar, bitkiler, diğer kent mobilyaları) beraber kentsel yaşam kalitesinin artmasına da yardımcı olur (Kurtaslan, 2005).

Ülkemizde heykel sanatının gelişmesiyle beraber biçim ve mekan ilişkisinin ön planda olduğu, biçim yaratma sanatı olarak kabul edilen bir üretim alanı ortaya çıkmıştır. Heykel artık tasarımın önemsendiği, estetik, özgün ve faydalı eserler ortaya koyan bir sanat alanı olmuştur (Ataseven, 2000). Çalışmanın amacı da Trabzon kent merkezindeki heykelleri inceleyerek kullanım amaçlarını belirlemektir.

MATERYAL VE METOD

Çalışma Alanı

Trabzon, Asya ile Ortadoğu transit yolunun başında kurulan, Karadeniz' in en eski ve büyük liman şehridir (Zorlu et al., 2010). Trabzon; doğal, mimari, kültürel yapısı ve birçok simgesel özelliği ile kendi kent kimliğini oluşturur. Kent; gelenekleri-göreneklere, iklimi, doğası, halkın yaşam tarzı, mimarisi ile farklı zengin bir kültüre sahiptir. Örneğin, geleneksel el sanatları (taş ve ahşap işçiliği, dokumacılık, hasır bilezik yapımı, bakırcılık, bıçakçılık, yorgancılık, mum işlemeciliği vb.), bölgeye özgü sebze ve meyveleri (Trabzon hurması, karayemiş, karalahana, vb.), horonu, hamsisi, futbol takımı, yaylaları, yayla şenlikleri, surları, mimari yapısı (hanlar, hamamlar, konaklar, manastır ve kiliseler, camiler, okullar, sokaklar, meydanlar vb.), Trabzon Kalesi ve doğal değerleri bu simgesel özelliklerden bazılarıdır. Bu simgesel özelliklerin heykellerin kullanımıyla ilişkisi çalışma kapsamında ele alınmıştır. Çalışma kapsamında Trabzon kent merkezindeki (Şekil 1) heykeller fotoğraflanmış, kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmış, daha sonra kent halkıyla anket yapılmıştır. Yani çalışma 2 aşamalı olarak kurgulanmıştır.

Şekil 1. Çalışma alanı

1. Aşama

İlk aşamada Trabzon kentindeki heykellerin fotoğraflanarak, kullanım amaçlarının belirlenmesi ve sınıflandırılması yer alır.

2. Aşama

Kent halkından 125 kişiyle kentteki heykellere yönelik fikirlerini almak için anket yapılmıştır. Bu da çalışmanın ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

Anket iki kısımdan oluşmuştur; ilk kısımda, 5' li skala verilerek puanlama yapmaları istenmiştir, 1 (çok az), 2 (az), 3 (orta), 4 (iyi), 5 (çok iyi) olarak derecelendirilmiştir. Bu kısımda,

- Kentteki heykeller Trabzon tarihini ne kadar yansıtmaktadır?
- Kentteki heykeller Trabzon kültürünü ne kadar yansıtmaktadır?
- Kentteki heykeller milli ruhu ne kadar yansıtmaktadır? soruları sorulmuştur.

Son olarak da simgelerin listesi (hamsi, kemeçe, horon, TS, taka, Atatürk, asker, şehit, tarihi insanlar) verilerek en çok hangisine ait heykelleri tercih ettikleri sorulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Aşamaya ait bulgular

Bu aşamada Trabzon kent merkezinde yer alan toplam 17 heykel fotoğraflanmıştır (Tablo 1). Bunların en çoğu (9 tane) Trabzon kültürünü yansıtan (kemeçe, horon, hamsi, Trabzonspor, taka) heykellerdir⁴, diğer çoğunluğu (6 tane) Atatürk ve Trabzon kenti için önemli olan tarihi kişilerin (Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Mimar Sinan) heykellerine⁵ aittir. Sadece 2 tanesi milli ruhu yansıtan asker, şehit

⁴ Heykellerde kullanılan kültürel figürler;

Kemeçe: Üç teli olan, ağaçtan yapılmış yaylı bir müzik aletidir. Telleri çeliktir ve atkuyruğundan yapılan bir yayı vardır. Çok ritimli bir çalış şekli vardır. "Kemeçe" Trabzon denince akla gelen önemli figürlerdendir.

Horon: Trabzon ve çevresinde "Horon" olarak bilinen folklor türüdür. Geçmişten günümüze dek erkek-kadın, yaşlı-genç tüm Trabzonlular tarafından kutlamalarda, şenliklerde, düğünlerde oynanır. Hareketli, kıvrak, canlı bir oyundur. Kemeçe eşliğinde oynanır ve denizin dalgasını, yağmurun yağışını, doğa ile mücadeleyi sembolize eder. Horon kentin kültüründe çok önemli bir yere sahiptir.

Hamsi: Karadeniz'de özellikle Trabzon'da hamsinin kültürel bir önemi vardır. Geleneksel yöre mutfağı hamsiden yapılan yemeklerin çoğunlukta olduğu bir mutfaktır. Ayrıca dünyada ilk kez adına türkü yazılan balık türüdür.

Trabzonspor: kentin tanıtımında, Trabzonspor'un başarılarının büyük katkısı vardır. İstanbul dışında Anadolu'da futbolda ulusal ve uluslararası başarılar kazanmıştır. İlk futbol takımı 1921 yılında Trabzon'da kuruldu ve Trabzon kenti başta Trabzonspor olmak üzere 5 profesyonel kulübü 100'ün üzerinde de amatör kulübü içinde barındırmaktadır.

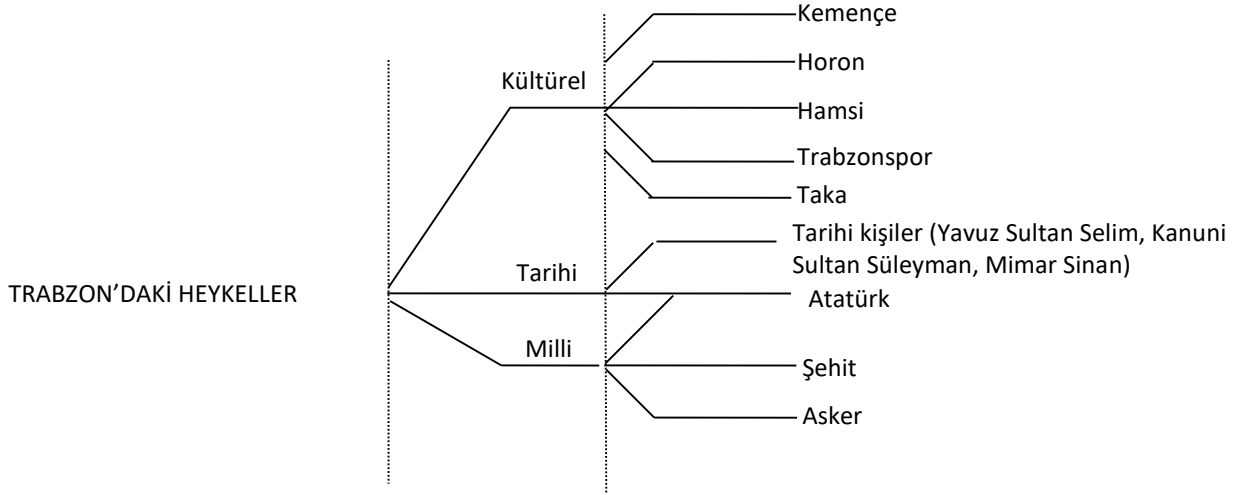
Taka: bir kıyı kenti olan Trabzon'da balıkçılık köklü bir geçmişe sahiptir, bu nedenle taka-kayık figürlerinin Trabzon kültüründeki yeri önemlidir.

⁵ Heykellerde kullanılan tarihi figürler;

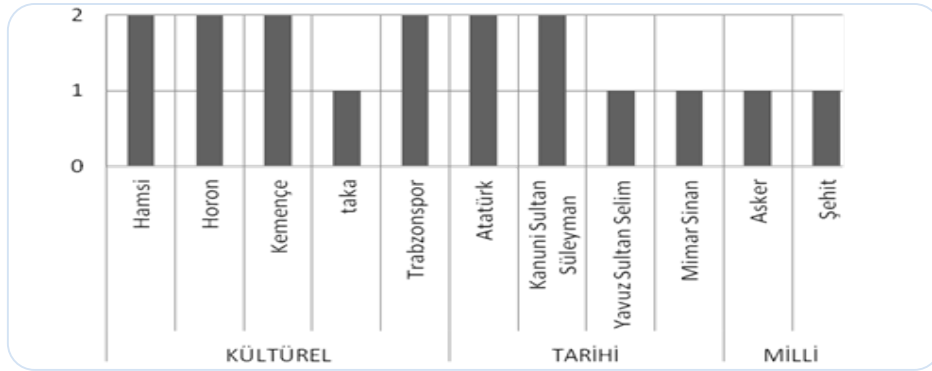
Kanuni Sultan Süleyman; Süleyman 1495 yılında Trabzon'da doğmuş, 1509 yılına kadar Trabzon'da yaşamıştır. Bu nedenle kent tarihi için önemli bir isimdir. Batılılar tarafından "Muhteşem Süleyman" olarak adlandırılan Kanuni Dönemi, Osmanlı İmparatorluğunun yükselmesindeki en etkili ve başarılı dönem olarak tarihte yerini almıştır. Sultan Süleyman; yönetim, ordu ve maliye alanlarında geniş düzenlemeler içeren kanunlar ortaya koyduğu için "Kanuni" lakabıyla anılmıştır, kentte "Kanuni Evi" adında tarihi bir müze de bulunmaktadır.

Yavuz Sultan Selim; Şehzade Selim Trabzon Sancağı'na tayin edilmiş, bu sürede kentte devlet işleri ve ilimle ilgilenmiştir. Trabzon'u çok başarılı bir şekilde idare eden Şehzade Selim'in bu zamanda komşu devletler de ilişkisi olmuştur. Valiliği sırasında birçok yeri fethederek Osmanlı topraklarına katmıştır. Trabzon kent tarihinde bu nedenle önemli bir yere sahiptir.

heykeldir⁶. Atatürk heykelleri hem milli hem tarihi kategorisinde yer alan önemli heykellerdir. Çalışma sonucunda Trabzon kent merkezindeki heykellerin kullanım amaçları kültürel, tarihi, milli olmak üzere 3 grupta toplanmıştır (Şekil 2, Şekil 3).

Şekil 2. Trabzon kent merkezindeki heykellerin kullanım amaçları

Şekil 3. Heykellerin kullanım amacına göre dağılım grafiği

Mimar Sinan; Koca Mimar ve Mimar Sinan Ağa diye de adlandırılan Sinan, Kanuni Sultan Süleyman da dahil olmak üzere üç büyük Osmanlı padişahı döneminde yaşamış, dünyanın en büyük mimar ve yapı sanatçılarından. Trabzon'da adına bir okul da yer almaktadır.

Atatürk; Mustafa Kemal Atatürk Trabzon'a üç ziyaret gerçekleştirmiştir; bu üç gezide Genç Cumhuriyetin geleceğine ilişkin yaptığı konuşmalar ve verdiği mesajlar tarihi açıdan büyük önem arz etmekle birlikte, Trabzon için de sonsuza dek bir onur belgesi olarak kalmıştır. Atatürk'ün son kez kenti onurlandırdığında, iki gece kaldığı daha sonra müzeye dönüştürülen "Atatürk Köşkü" Trabzon'da bulunmaktadır. Atatürk'ün tüm ülkede olduğu gibi Trabzon kent tarihindeki yeri de çok önemlidir. Bu nedenle Atatürk heykelleri hem tarihi hem milli olarak sınıflandırılmıştır.

⁶ *Heykellerde kullanılan milli figürler;*

Asker ve şehitler; I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde şehit düşen Trabzon doğumlu çok sayıda asker bulunduğundan, Trabzon kentinin milli ruhunda askerlik-şehitlik oldukça önemlidir.

Sonuç olarak tüm bu figürlerin heykellere yansması nu nedenlerden dolayı doğal ve beklenen bir bulgudur. Çünkü literatürde belirtildiği gibi heykeller; ulusal-yerel tarih içinde kökleşmiş unsurları ve toplumun deneyimlerini, kültürünü temsil eden simgelerdir.

Tablo 1. Heykellere ait fotoğraflar

KÜLTÜREL	Hamisi heykelleri	Horon heykelleri	Kemançe heykelleri	Taka heykeli	TS heykelleri
TARİHİ	Atatürk heykelleri	Kamuni Sultan Süleyman Heykelleri	Yavuz Sultan Selim Heykeli	Mınar Sinan Heykeli	
MİLLİ	Atatürk heykelleri	Asker Heykeli	Şehir heykeli		

2. Aşama Ankete ait Bulgular

Demografik özellikler

Anket kent merkezindeki açık alanlarda tesadüfi seçilen 125 kent kullanıcısıyla yapılmıştır. Tablo 2’de katılımcıların demografik özellikleri verilmiştir.

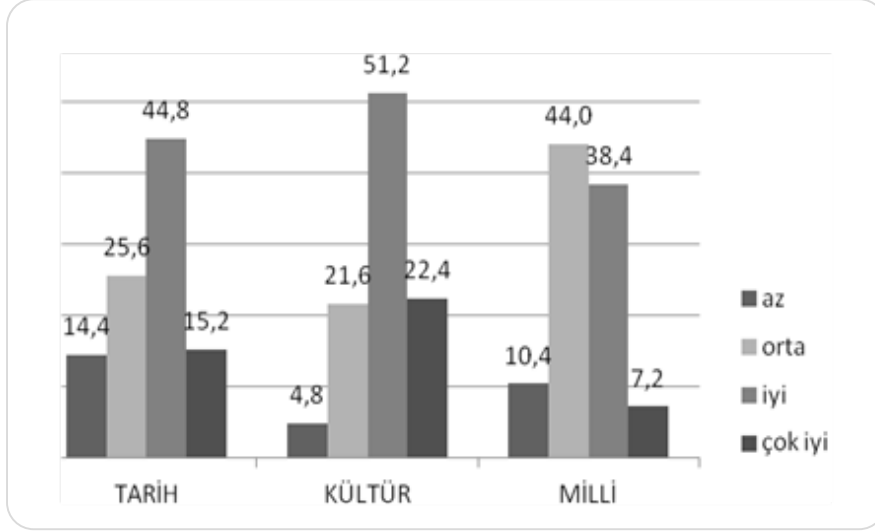
Tablo 2. Ankete katılanların demografik özellikleri

Demografik Özellikler	N=125	Toplam
Cinsiyet	Erkek	64
	Kadın	61
Yaş	18-29	23
	30-39	31
	40-49	46
	50 ve üstü	25
Kullanıcı Tipi	Serbest Meslek	48
	Ev hanımı	13
	Memur	43
	Öğrenci	21

Kentteki heykellerin kullanımına ilişkin bulgular

Heykellerin kent tarihini ne kadar yansıttığını belirlemek amacıyla sorulan ilk soruda 3,61 ortalama değeriyle orta-iyi derecede yansıttığı belirlenmiştir. Heykellerin kent kültürünü ne kadar yansıttığını belirlemek amacıyla sorulan ikinci soruda 3,91 ortalama değeriyle iyi derecede yansıttığı belirlenmiştir. Heykellerin milli ruhu ne kadar yansıttığını belirlemek amacıyla sorulan üçüncü soruda 3,42 ortalama değeriyle orta-iyi derecede yansıttığı belirlenmiştir. Chi kare testi yürütülerek heykellerin kullanım amaçlarındaki farklılıkların istatistiki olarak anlamlı olup olmadığı da denetlenmiştir, sonuçlar dağılımın önem düzeyinin anlamlı olduğunu göstermiştir (kültür: $\chi^2=30,048^a$, 3df, $p<0,01$; tarih: $\chi^2=55,640^a$, 3df, $p<0,01$; milli: $\chi^2=53,528^a$, 3df, $p<0,01$).

Üç soru karşılaştırıldığında en yüksek yüzdeyi “kültürel” değerleri yansıtmaya almıştır (Şekil 5). Yani heykellerin kentteki kullanım amaçlarından kültürel değerleri yansıtmaya iyi derecede fayda sağlamıştır. “Tarihi değerleri” yansıtmaya ve “milli ruhu” yansıtmaya açısından da orta-iyi derecede yardımcı olmuştur.

Şekil 4. Heykellerin kullanım amaçlarına ilişkin yüzde grafiği

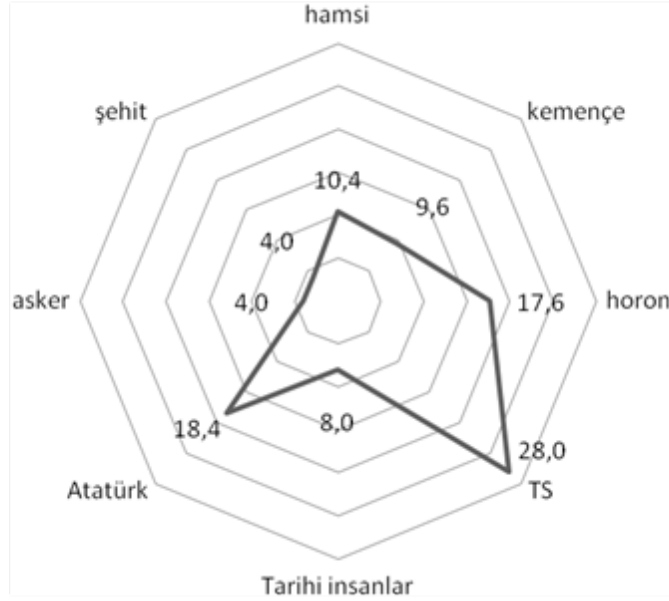
Heykellerin kullanım amaçlarındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için SPSS (v. 23.0) kullanılarak Independent-Samples T testi yapılmıştır. Testin sonuçları tarihi değerleri, kültürel değerleri, milli ruhu yansıtırma derecelerinin heykellerin kullanımını istatistiksel olarak farklı etkilediğini göstermektedir ($p < 0.01$) (Tablo 3). Dolayısıyla özellikle kültürel değerleri yansıtırmanın heykel kullanımı konusunda önemli bir faktör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3. Heykellerin kullanım amaçlarındaki farklılıkların değerlendirilmesi

	t	df	Sig. (2-tailed)	Std. Deviation	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Tarihi değerleri yansıtırma	44,091	124	,000	,915	3,608	3,45	3,77
Kültürel değerleri yansıtırma	55,135	124	,000	,793	3,912	3,77	4,05
Milli ruhu yansıtırma	49,379	124	,000	,775	3,424	3,29	3,56

Heykellerin tercihine ilişkin bulgular

Kent halkının heykellere ilişkin tercihlerini belirlemeye yönelik soruda en yüksek yüzdeyi %28 ile TS heykelleri almıştır. Diğer heykel türlerine ilişkin yüzde dağılımları Şekil 6'da verilmiştir. Chi kare testi yürütülerek heykellerin tercihindeki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı da denetlenmiştir, sonuçlar dağılımın önem düzeyinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($\chi^2=47,844$; 7 df, $p<0,01$).

Şekil 6. Kent halkının heykel tercihlerine ilişkin yüzde grafiği

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumların kimliklerine ve kültürlerine ilişkin sembelleri tanımaları gerekir. Tasarımcıların bu sembellerin sağladığı desteği sürdürülebilmek amacıyla nasıl kullanılmalı ya da dönüştürülmeleri gerektiğini bilmesi gerekir, bu sorumluluklardan biri de sanatsal sembellerin tasarımıdır (Lang; 1994, Dinçer vd., 2016; Mumcu vd., 2017a, Kurdođlu vd., 2013; Zencirkıran vd. 2016). Pek çok kent sembelleri olan heykel ve anıtlarla anılır. New York “Özgürlük Anıtı”, Londra “Trafalgar Anıtı”, Paris “Eiffel Kulesi” silüetleri ile hafızalarda yer alır (Alkar 1991). Bu nedenle bu çalışmada toplumsal sembeller içinde önemli yere sahip olan heykellerin kullanım amaçları incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre Trabzon kentinde kullanılan heykellerin; tarihi, kültürel, milli değerlere ait olmak üzere üç grupta toplandığı belirlenmiştir. Bunların büyük çoğunluğu Trabzon kültürünü yansıtan (hamsi, horon, kemeñçe, TS, taka) heykellerdir. Yapılan anketin sonuçlarına göre; kültürel değerleri yansıtmayan heykel kullanımı konusunda önemli bir faktör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Assman’a göre kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen toplulukların, kültür ve kimliklerinin sembolü mekânları yaratma ve bunları garanti altına alma eğilimi vardır (Assman, 2001). Trabzon’da kullanılan heykellerin çoğunlukla kültürel olması da bu fikri destekler niteliktedir. Trabzon halkı gelenek-görenek, yaşam tarzı, kültürü açısından yöreye özgü özelliklere sahiptir. Ekmeğinden pilavına, buğulamasından ızgarasına, unundan yağına kadar çok geniş bir kullanım alanı bulunan ve fıkralara konu olan “hamsi”, Karadeniz Trabzon yöresinin ve kültürünün sembolü haline gelmiştir. Trabzon bölgesinin diğer sembelleri de, geleneksel çalgısı olan “kemeñçe” ve sayısız çeşidi olan kadın- erkekler tarafından toplu oynanılan geleneksel dansları “horon”dur. Kentin tanıtımında ve spordaki başarısında, “Trabzonspor”un da önemli bir katkısı vardır ve halk futbol- Trabzonspor konusunda oldukça duyarlıdır. Tüm bunlar kent kültürünün ayrılmaz parçalarıdır ve kentteki heykellere konu olması beklenen bir sonuçtur. Kent halkıyla yapılan anket de bu sonuçları desteklemiş, en çok bu figürlere ait heykellerin tercih edildiği görülmüştür.

Sonuçta; insanların yaşam kalitesini yükselten, mutluluk ve refahlarını arttıran başarılı kentsel mekânların yaratılmasında; sanatın, kültürün ve tarihin rolü mutlaka olmalıdır. Bu açıdan, uygarlığın önemli ifadelerinden olan başarılı ve kaliteli kentsel mekânların oluşumunda heykellere yer verilmeli; sanatçı,

peyzaj mimarı, kent plancısı gibi meslekler ortak çalışma sergilemelidir. Bu çalışma sürecinde heykellerin toplum ile olan ilişkileri, sosyo-kültürel yapısı gözetilmeli, gelecek nesillerin de vizyonlarını genişletecek, kent kimliğini yansıtacak tasarımlar gerçekleştirilmelidir. Kentlerin marka şehir olabilmeleri için sadece nüfus, sanayi ve ekonomilerinin büyük olması değil aynı zamanda kültürel, tarihi ve sembolik anlam taşıyan mekanların da var olması gerekir, bu da heykel kullanımıyla sağlanabilir.

Kaynaklar / References

Alkar, B. (1991). *2000'li Yıllarda Ankara Kentinin Açık ve Yeşil Alanlarında Heykelin Yeri Ne Olmalıdır? Peyzaj Mimarisi Derneği*. Ankara Büyükşehir Belediyesi. Ankara.

Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek* (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ataseven, O. (2016). Heykelin Çevresel Serüveni. *Art-e Sanat Dergisi*, 9(17): 262-277.

Ataseven, O. (2000), Heykelde İç-Dış Sorgulamaları Yöneliminde Araştırmalar ve Uygulamalar, Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baraski, C. (1964). *Heykel Hakkında Genel Bilgiler*. Bükreş.

Bazin, G. (1998). *Sanat Tarihi*. Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Bulat, M. (2007). Modern Heykelin Doğuşu. *Sanat Dergisi*, XI: 83-89

Bulat, M. (2014). *Modern Sanatta Soyutlama*. Erzurum.

Bulat, M. & Bulat, S. (2016). Sarıkamış Donan Askerler Anısına Yapılmış Olan Anıt Heykel. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(22): 1-16

Çakar, N. (2014). Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*. (26): 37-54.

Dinçer D.; Bekiryazıcı F.; Yılmaz S. & Bekçi B. (2016). Interaction of other art fields with landscape architecture. In: Turkey, Looking Behind And Before, Taylor W.H, Eds., Peter Lang Publishing, Inc., London, 16-24.

Ergin, N. (1998). Heykel ve Çevre İlişkisi. Sanatta Yeterlik Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Germaner, S. (1997). *1960 Sonrası Sanat Akımlar Eğilimler Gruplar Sanatçılar*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Güç, M. (2005). Açık Alan Heykellerinin Kent Estetiğine Katkısı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

Hobsbawm, E. (1990). *Nations and Nationalism since 1780; Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press, Cambridge.

Ivy, R. (2002). Projects-Memorials, Monuments, and Meaning. *Architectural Record*, 190(7): 84-87.

- Kurdođlu B. .; zdemir B. & Bayramođlu E. (2013). Doğal-Yapay Peyzaj Materyalleri Ve Kullanıcı İlişkisi: Ktü Kanuni Yerleřkesi rneđi, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13: 164-174.
- Kurtaslan, B. . (2005). Açık Alanlarda Heykel-evre İlişkisi ve Tasarımı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(18): 193-222.
- Lang, J. (1994). *Urban Design: The American Experience*. John Wiley & Sons, Inc. USA.
- Memes, J. S. (1829). *History of Sculpture, Painting and Architecture*. Edinburgh: Constable and Co.
- Mumcu S.; Yilmaz S. & zkan D. G. (2017a). Performing Identity through a Symbolic Landscape Design. *International Journal of Human Sciences / Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2:142-153.
- Mumcu S.; Yilmaz S. & Tarakci, Eren E. (2017b). Symbolic Landscapes and Their Spatial Components: Understanding the Environmental Design Vocabulary of Place Identity. *Current World Environment*. 3:600-606.
- Polat, A. T.; Kurtaslan, B. . & Peker, E. (2012).Genlik Parkında Kullanılan Aık Alan Heykellerine Ynelik Park Kullanıcılarının Grsel Algıları. *Artvin oruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*.13 (2):170-180.
- Yardımcı, İ. (2011). Pekin Olimpiyatları Kapsamında Bir Kamusal Alan Heykeli Uygulaması "Prizmanın Telaşı", Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir
- Yılmaz M. (2006). *Modernizmden Postmodernizme Sanat*. Ütopya yayınları, Ankara
- Yılmaz, M. (1999). *Heykel Sanatı*. İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Young, E. (1989). The biography of a memorial icon: Nathan Rapoport's Warsaw Ghetto monument. *Representations*. 26: 69–106.
- Zorlu, T.; Aydınlatan, E. & Engin, E. (2010). Kentsel Müdahale Kent Kimliđi: Tanjant ve Karadeniz Sahil Yollarının Trabzon Kent Kimliđine Etkileri. *Mimarlık Dergisi*. 352.
- Zencirkıran, M.; Seyidođlu Akdeniz, N.; Ender, E. & Pirselimođlu Batman, Z. (2016). *The Monumental Plane Trees of Bursa and Their Contribution to Cultural Landscape*, Environmental sustainability and Landscape Management, Chapter 18, 307-319, ST. Kliment Ohridski Üniversitesi Press, Sofia.